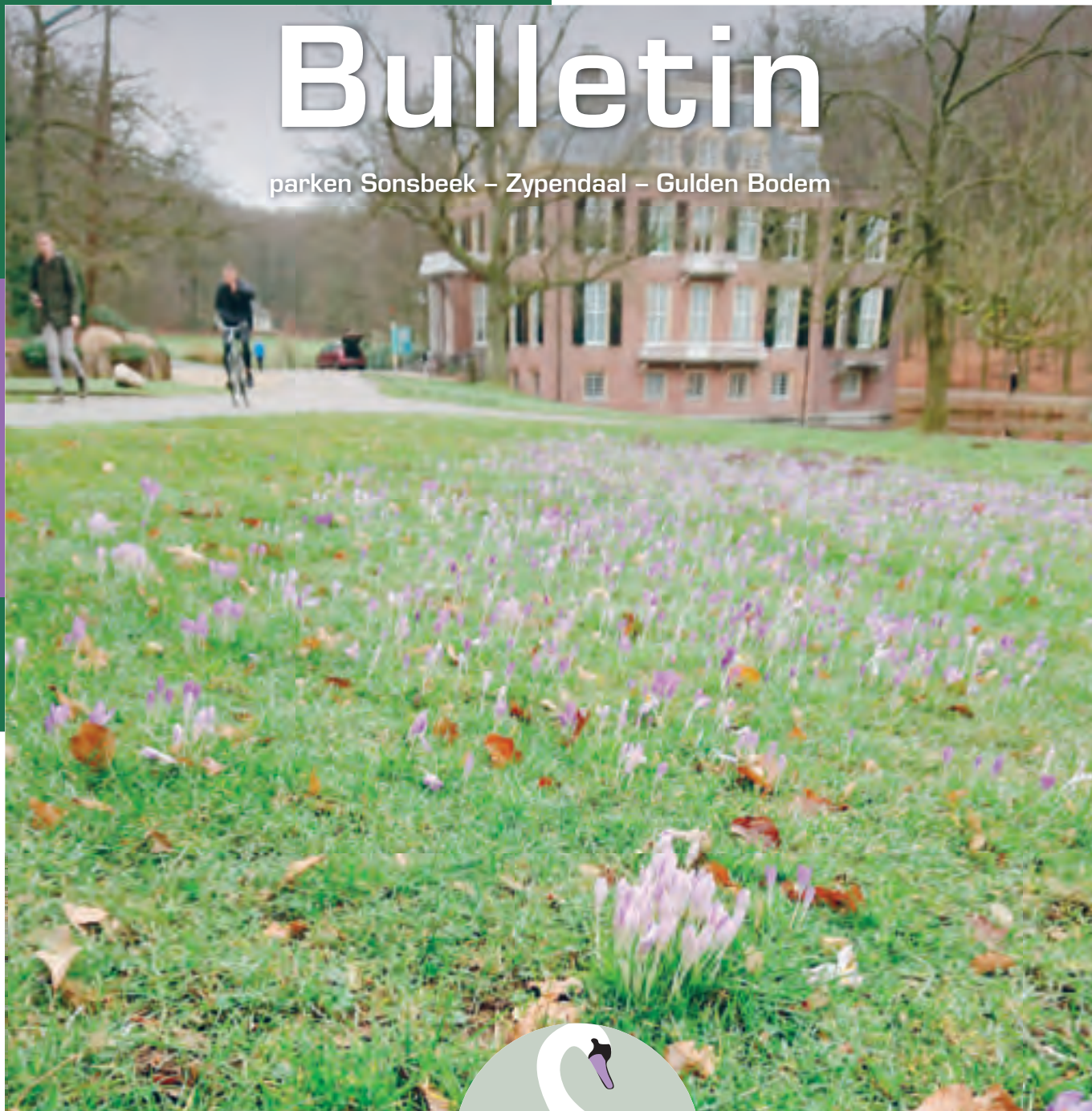

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Vrienden van Sonsbeek ondersteunt Molenplaats Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15,00, voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50; Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 ten name van Vrienden van Sonsbeek. CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Margreet van Gastel (voorz.), Roel van Dijk (secr.), Niels Wildering (penningm.), Tjada van den Eelaart-de Sitter, Paul Poelmans, Niels van der Graaff, Herma Wichman, Annemarie van Velzen, Huig Velders, Daniëlle Jansens (ledenadministratie, tel. 06-53402610).

Adviseurs

Jeroen Glissenaar – beheerder monumentale parken gemeente Arnhem, Kees Hin – gebiedsmanager bossen en parken gemeente, Jeroen Voskuilen – Molenplaats.

Ledenadministratie

Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Molenplaats Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, telefoon: 445 06 60, email: info@sonsbeek.nl

Website

www.sonsbeek.nl

Molenplaats Sonsbeek wil parkbezoekers bewust maken van de groene kanten van Arnhem door het organiseren van excursies, evenementen en exposities. Molenplaats geeft informatie over de Arnhemse parken en is een goed startpunt voor een bezoek van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Website: www.molenplaatssonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Molenplaats

Anne Marie van Lanen (voorzitter), Robert Derksen (penningmeester), Ton Jansen, Paul Baeten en Ans Meex.

In dit nummer

Voorpagina: De lente hield zich niet aan de seizoenen. Terwijl vorig jaar eind februari nog geschaatst kon worden op de Grote Vijver was nu het terrein voor Huis Zypendaal bezaaid met honderden crocussen.

3 en 4 Resultaten enquête: Aan een onderzoek van de gemeente over park Sonsbeek deden 1700 Arnhemmers mee. Cijfers en interpretaties vormen materiaal voor een nieuw evenementenbeleid. **Commentaar:** Het Vriendenbestuur geeft zijn visie op het onderzoek.

5 Sonsbeek2020: Bonaventure Soh Bejeng Ndikung is de artistiek directeur van de nieuwe kunstmanifestatie. Die blijft niet beperkt tot het park, wisten we al.

6 en 7 Grenspalen: Aan de hand van oude kaarten en de speurende blik van Paul Poelmans zijn nu de grenzen vrijwel bekend van het jachtgebied van baron H.J.C. van Heeckeren van Enghuizen, ooit eigenaar van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

8 en 9 Afwisseling: In onze serie fotografen presenteert Marco Derksen beelden van locaties met sneeuw. De afwisseling in het park trekt hem.

10 en 11 Het watersysteem: Henk Donkers doet een boekje open over de waterhuishouding in Sonsbeek na een superdroog jaar.

12 Kennismaking: Wethouder Cathelijne Bouwkamp maakte kennis met het bestuur en gaf een globale indruk van haar beleid.

13 Boekje Jansbeek: Uitgever Jansen en de Feijter van boekhandel Het Colofon gaf een boekje uit over de Sint Jansbeek. Molenplaats zorgde voor een leporello met een wandeling vanaf de bron tot de monding in de Rijn.

14 Het bladgat: Huig Velders gaat met boswachter Jeroen Glissenaar kijken bij het bladgat, alias de leemkuil, alias de leeuwenkuil.

15 Albert & Sonsbeek: Kunstenaar Albert Van Der Weide geeft in het Bulletin nieuwe indrukken weer die hij in en rond het park heeft opgedaan. **Bankje:** Edzard Gelderman vertrok als voorzitter en kreeg een bankje aangeboden.

Achterpagina: In de serie briefkaarten de voor- en achterkant van een exemplaar.

Buren van Sonsbeek: stop!

Arnhemmer komt voor evenementen graag naar het park

Het laatste kwartaal van vorig jaar hield de gemeente via internet een onderzoek over meningen van Arnhemmers over de evenementen in park Sonsbeek. Hier reageerden ruim 900 personen op. Dezelfde vragen werden per email voorgelegd aan het stadspanel waarop ruim 1800 man reageerden. In november waren de uitkomsten bekend en die waren eigenlijk niet al te opzienbarend. Of het moet zijn dat Arnhemmers van 55 jaar en ouder echt niet massaal vinden dat evenementen en andere activiteiten teveel drukte in het park veroorzaken.

Sonsbeek krijgt van alle deelnemers aan het onderzoek, iets meer dan 2700 personen, een 8,3 als rapportcijfer. Een mooie score, ook al is het niet eens zo lang geleden dat Sonsbeek tijdens een nationale competitie de onderscheiding 'het mooiste park van Nederland' toegekend kreeg. Omwonenden van Sonsbeek doen er vergeleken met het totaal aantal deelnemers trouwens nog een schepje bovenop: zij delen bijna een 9 uit.

Gebruiksvisie

De antwoorden uit het onderzoek maken deel uit van het materiaal waarmee de gemeente deze maanden een gebruiksvisie voor evenementen en activiteiten ontwikkelt voor park Sonsbeek. Steeds nadrukkelijker wordt de vraag opgeworpen of een halt moet worden toegeroepen aan het aantal evenementen in het park. Nogal wat omwonenden in de naastliggende wijken – Burgemeesterskwartier en Sint Marten – menen dat de grens is overschreden. De helft van de 490 deelnemers aan het onderzoek uit deze buurten meent dat het in het park te druk geworden is. Van de 1690 respondenten uit alle andere wijken van Arnhem is bijna 30 procent het hiermee eens. Over de hele linie gezien is er sprake van verdeeldheid. Nergens springt het aantal voor- of tegenstanders er in de cijfers van het onderzoek opvallend uit. In grote lijnen zegt eenderde dat de maat vol is wat de drukte en overlast betreft, eenderde staat daar

neutraal tegenover en eenderde is het hier niet mee eens.

Parkeren

Het parkbezoek op zich vormt nog niet eens de grootste ergernis, maar het parkeren en de overlast die daaruit voortvloeit. Daar staat tegenover dat van de 1300 personen in de categorie van 25 tot 55 jaar tussen de 40 en 50 procent het er (zeer) mee oneens is dat het te druk is geworden in Sonsbeek. Bij de leeftijdsgroep van 55 jaar en ouder sluit ruim een kwart van de 1180 personen zich hier bij aan. Ondanks deze kritiek is de waardering voor activiteiten en evenementen weer hoog. De burens in Burgemeesterswijk en Sint Marten geven er bijna een 9 voor, in de overige wijken blijft dat met een 8,3 niet zoveel achter. Leeftijden maken ook hier nauwelijks verschil. De waardering varieert van 8,2 tot 8,5. Van de 227 omwonenden van Burgemeesterswijk en Sint Marten die de vraag beantwoordden of de oorspronkelijke waarden en beleving van park Sonsbeek in de loop der jaren niet is ondergesneeuwd, zegt weer 60 procent echter dat dit wel het geval is.

Noord en Zuid

Er bestaan grote verschillen qua parkbezoek tussen omwonenden en Arnhemmers uit de rest van de stad. Van de kleine 500 deelnemers aan het onderzoek die in Sint Marten/Sonsbeekkwartier en Burgemeesterswijk wonen, komt bijna 70 procent daar dagelijks tot wekelijks

en uit de rest van Arnhem doet slechts 17 procent dit. En dan de stadsdelen: uit Noord verschijnt bijna 40 procent dagelijks tot eens per week aan de poort en vanuit Zuid komt iets meer dan 7 procent eenmaal in de week over de brug.

Jammer genoeg is het nauwelijks gelukt Arnhemmers tot en met 24 jaar te interesseren voor dit onderzoek. Op een totaal van ruim 2700 personen waren het er een kleine 100, dus bijna 4 procent. Daar vallen geen representatieve conclusies uit te trekken.

Bekendheid

Als het erom gaat welke functies en activiteiten behouden moeten blijven, scoren wandelmogelijkheden in alle leeftijdscategorieën het hoogst, op de voet gevolgd door 'genieten van natuur en landschap'. Evenementen en horeca komen op ruime afstand daarna. En dat lijkt weer haaks te staan op de waardering ervoor. Van alle ruim 2700 deelnemers zegt 99,9 procent park Sonsbeek te kennen en iets minder personen zijn er de afgelopen drie jaar minstens een keer geweest. Eenderde zegt dagelijks of wekelijks langs te komen, 26 procent maandelijks en 38 procent enkele keren per jaar.

Rob van Otterloo

Het vervolg

De gemeente stelt nu met gebruik van de resultaten uit het onderzoek een concept op voor een gebruiksvisie voor evenementen en activiteiten. Deze en volgende maand wordt dit ontwerp voorgelegd aan onder meer B en W, de Schouwgroep Sonsbeek en een adviesgroep. In april zou het document gereed kunnen zijn en vervolgens wordt het ingevoerd.

Pret in het park of pretpark?

Vrienden van Sonsbeek willen grenzen aan evenementen

Als de gemeente Arnhem een enquête houdt onder Arnhemmers over het gebruik van ons Sonsbeekpark, is er natuurlijk iets aan de hand. Dat er iets aan de hand is wisten de Vrienden van Sonsbeek al langer. Niet alleen kregen we klachten over evenementen van omwonenden. Het thema van de conferentie op 4 oktober vorig jaar was: Hoe ziet de toekomst van park Sonsbeek eruit? Het ging over hoe belangrijk het park is bij een veranderend klimaat maar ook over de toename van evenementen. Kijk eens naar de promotiefilm voor de conferentie (zie www.sonsbeek.nl). Hierin vertelt de voorzitter van de Schouwgroep, Simon Klingen, hoe bijzonder ons park is en legt hij ook uit dat het geen evenemententerrein is. Ook scheidend voorzitter Edzard Gelderman heeft erop gewezen dat we met het Sonsbeekpark een kostbaar stuk cultuurhistorisch erfgoed bezitten, een rijksmonument. En dat kun je maar één keer vernielen.

Wat willen Arnhemmers? Op de enquêtevraag of het door de evenementen/activiteiten te druk wordt zegt een-derde dat dit niet zo is, een-derde is neutraal of heeft geen mening en een-derde vindt het wel

te druk. Niets aan de hand dus en gewoon doorgaan?

In de uitwerking van de enquête waar wij nu over beschikken wordt alleen gesproken over 'evenementen/activiteiten'. Dat kan een kabouterweek zijn, een kleinschalige markt, een rondleiding, een groepje mensen dat aan yoga doet. Het kan ook een bierfestival zijn of een theateravenue. En dan zijn er nog grootschalige evenementen zoals het Flow-festival op Bevrijdingsdag waar vorig jaar housemuziek, techno etc. gedraaid werd van 12 tot 24 uur en waar ook foodtrucks waren voor de vele duizenden bezoekers.

Voor de mensen die aangetrokken worden door een van de vele kleinschalige evenementen zal het in het park niet snel te druk zijn. En voor de jongelui die met een tabletje XTC achter de kiezen uit hun dak gaan al helemaal niet. Maar voor de velen die voor het prachtige groen, de dieren en de rust komen is het een gruwel dat er 's zomers vrijwel wekelijks evenementen zijn. Want dat komt ook uit de enquête: bezoekers denken bij Sonsbeek vooral aan mooi (prachtig), groen, rust en natuur. En, de meeste genoemde redenen (meer dan 50%)

om het park te bezoeken zijn wandelen, rust /ontspanning, evenementen en natuur/landschap. Evenementen is slechts één van de redenen om te komen. Wat men in ieder geval ongepast vindt is harde muziek. Als gevraagd wordt twee functies te noemen die zeker moeten blijven in het park scoren wandelmogelijkheden en genieten van natuur/landschap het hoogst (60 en 56%) het hoogst. Hier scoren evenementen (23%) en horeca (20%) duidelijk lager en andere redenen nog veel lager.

De Vrienden van Sonsbeek zijn voorstander van activiteiten in ons park, laten we er ook van genieten. Maar het park is en blijft een kwetsbaar monument en daarom moeten er grenzen gesteld worden. Teveel evenementen belemmeren degenen die voor de rust en de schoonheid komen. Te vaak evenementen, ook relatief kleinschalige, zijn een bedreiging voor de eeuwenoude bomen door bodemverdichting die inmiddels is geconstateerd. Grote festivals zijn helemaal uit den boze, daarvoor is ons park veel te kostbaar en te kwetsbaar.

*Roel van Dijk,
secretaris Vrienden van Sonsbeek*

Gelders Landschap bestaat in 2019 negentig jaar

Het Gelders Landschap, samen met Geldersche Kasteelen gevestigd in Huis Zypendaal in het aan Sonsbeek grenzend park, bestaat 90 jaar. Deze maand komt een jubileumnummer uit van het magazine Mooi Gelderland. Dat kan gratis worden besteld via de site www.glk.nl

Geldersche Kasteelen viert in 2020 het 80-jarig bestaan. Beide organisaties zijn al geruime tijd samengevoegd en hebben gezamenlijk niet minder dan 45.000 donateurs en 150 kastelen en 12.000 hectare aan landgoederen in beheer. Zypendaal is een van de zeven Gelderse kastelen die op gezette tijden voor het publiek geopend zijn.

GLK is op Facebook te volgen en heeft een gratis app. Ook op Instagram kan men terecht voor GLK.

Een spannende Sonsbeek2020

Bonaventure Ndikung maakt straks een tentoonstellingslint als poëzie

Grote namen als Wim Beeren, Valery Smith, Jan Hoet en Anna Tilroe gingen hem voor. De organisatie van beeldtentoonstelling Sonsbeek2020 heeft opnieuw een spraakmakende curator benoemd. Het is Bonaventure Soh Bejeng Ndikung, 41 jaar, uit het Afrikaanse Kameroen en alweer geruime tijd woonachtig in en werkend vanuit Berlijn.

De internationale selectiecommissie was zeer onder de indruk van de voorstellen van Ndikung vooral omdat hij er een verfrissende aanpak op na houdt. Bezoekers gaan dat straks merken doordat ze worden geconfronteerd met ruimte, ritme, beweging en woorden. Volgens Sonsbeek2020 benadert hij 'een expositie niet zo zeer wetenschappelijk, maar eerder als poëzie of rijm'.

Herinneringen en verhalen zowel uit heden als verleden spelen daar een rol in. Ndikung gaf van dat laatste tijdens zijn presentatie eind januari blijkt toen hij vertelde dat hij in Arnhem direct al tegen 'kleine verhalen' aan was gelopen. Hieruit trok hij de conclusie dat oral history (mondelijke verhalen uit het verleden van ooggetuigen) van mensen die langs de route van Sonsbeek naar museum Kröller-Müller wonen een van de elementen gaat vormen.

Zeer actief

De kersverse curator is ook kunstcriticus, auteur en afgestudeerd biotechnoloog. Hij is zeer actief in de kunstwereld. Niet alleen in Duitsland, waar hij in 2017 de belangrijkste tentoonstellingsmaker was van de Documenta in Kassel en Athene, maar ook over de grens en in zijn thuisland. Tijdens de Biënnale van Venetië is hij dit jaar samen met een collectief curator van het Finlandpaviljoen. Zoals eerder in het Bulletin gemeld komt er een kunstroute langs de westelijke randen van Sonsbeek door Zypendaal en uitkomend bij Buitenplaats langs de Koningsweg en

uiteindelijk eindigend bij het Kröller-Müllermuseum in nationaal park De Hoge Veluwe. Het idee is mede ingegeven om park Sonsbeek zoveel mogelijk te sparen. Die weg is de gemeente ingeslagen en het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek ondersteunt dat van harte.

Vervoer

De organisatie is zich ervan bewust dat veel aandacht nodig is voor de organisatie van het vervoer en wel zo dat de route door jong en oud in één dag kan worden afgelegd. Zowel wandelaars als fietsers moeten vrij baan en een veilige doortocht krijgen, waarvoor aanpassingen nodig zijn in het padennet. Huurfietsen gaan een rol spelen en ook wordt gedacht aan busvervoer in park De Hoge Veluwe.

De organisatie nodigde voor de zomer van 2018 al een groep van twaalf personen uit om in een voorronde ideeën bekend te maken. Ze kwamen naar

Arnhem om de route in ogenschouw te nemen en mogelijkheden te onderzoeken. Dat week af van vorige manifestaties, waarbij de curator werd gevraagd het heft over de hele linie in handen te nemen. Deze maand komen twintig kunstenaars naar Arnhem om hun invulling en mogelijkheden te onderzoeken. Over een paar maanden moeten ze voorstellen indienen.

Vrienden

Er wordt deze maand een begin gemaakt met fondsenwerving bij bedrijven en instanties. Ook is voor het eerst gedacht aan het opzetten van een club voor vrienden die de manifestatie financieel kunnen ondersteunen.

Met de beeldtentoonstellingen in Sonsbeek werd in 1949 begonnen. Het was in feite een reactie op wat oorlogsgeweld Arnhem en de Arnhemmers had aangedaan. Wethouder Marga Klompé, de latere minister, nam het initiatief en er kwamen 125.000 bezoekers op af. Voor de honderd dagen durende tentoonstelling is nu de periode van 5 juni tot en met 13 september 2020 uitgekozen.

Speurtocht langs grens jachtdomein

Waar op landgoed Sonsbeek stond de jachtpaal van de gemeentewerf?

Op de gemeentewerf van Arnhem ligt een twee meter lange hardstenen paal met de inscriptie: SONSBEEK PRIVATE JAGT HEECKEREN VAN ENGHUIZEN. Dat is te lezen op twee aanliggende zijden, waaruit de conclusie te trekken valt dat het om een hoekpaal gaat. Tot voor kort wist niemand waar de paal precies vandaan kwam. Na intensief speurwerk is meer duidelijkheid ontstaan. Op de site grenspalenrevue.nl (jachtpalen rond Sonsbeek) wordt uitleg gegeven over de exemplaren van het voormalig jachtgebied van baron H.J.C. van Heeckeren van Enghuizen.

Rond 1821 kocht deze baron het landgoed van een andere baron: T. de Smeth. Van Heeckeren woonde er 20 jaar en heeft park Sonsbeek in zijn huidige vorm (Engelse landschapsstijl) laten ontwerpen. Zijn jachtgebied lag in de Arnhemse bossen ten noorden van het park. Met grenspalen markeerde hij zijn bezit. Het aardige is dat verschillende grenskenmerken als grondwallen, bomenrijen en een aantal van deze grenspalen zoveel jaren later nog steeds terug te vinden zijn. Zo was het mogelijk een reconstructie te maken van de vermoedelijke grens (zie grenspalenrevue).

De gemeente Arnhem is ook geïnteresseerd. Ik ging door bossen en over weggetjes op pad met Jan Floor, toezichthouder bossen & parken van de gemeente Arnhem.

Oostgrens

De oostgrens is de Hommelseweg. Vlak voor de kruising met de Apeldoornseweg staat de eerste jachtgrenspaal (1) bij de blokhutten van scouting. De grens loopt verder via begraafplaats Moscowa en steekt daar de Schelmsseweg over. Hier pikken we de route weer op en duiken naast de paardenmanege het bos in. Jan Floor manoeuvreert moeiteloos de 4-wheeldrive door diepe kuilen en sporen; even later staan we onverwacht naast een leemkuil bij een andere jachtpaal (2). Doorrijdend naar het noorden kom je in een spaghetti van snelwegen en fietspaden (knooppunt Waterberg) terecht. Ben je daar onderdoor dan kom je weer bij de grens van het jachtgebied. Zijn de grondwalruggen

met bomen beplant nog overblijfselen van deze grens of verwijst dit naar een kabel die er ligt? We vinden nog wel de stomp van een vermoedelijke grenspaal (3).

Erosiedal

Vervolgens rijden we door een heidegedeelte in het landschap. Na de grote bosbrand van 1976 is dit niet meer bebost. Een uitgesleten laagte, een erosiedal ontstaan door smeltwater in onze laatste ijstijd (Weichselien) is hier goed herkenbaar. De jachtgrens loopt er dwars doorheen. Een grondwal, hardstenen palen, dus toch? Nee hoor, dit opschrift kan onze baron niet bedacht hebben: kabel PTT. We komen ter hoogte van IPC / de Groene Ruimte bij de Koningsweg (4). Daar moet de hoekgrenspaal uit de inleiding en op de foto gestaan hebben.

De Koningsweg vormt de noordgrens van het jachtgebied. Wat is daar nog te herkennen? Grondwallen, greppels? We moeten voorzichtig zijn met interpreteren. Begin jaren '60 zouden hier greppels zijn gegraven om het 'berm-hoerisme' tegen te gaan. Ook de Deelenseweg was het jachtterrein van verdreven dames uit het Spijkerkwartier (zie *Hoeren, Burgers en Beslissers, Daniëlle Gorgels, 1992*).

Foto links: Paal kruising Koningsweg Deelenseweg (5)

Foto rechts: Paal op gemeentewerf Arnhem

Speurtocht plattegrond

Hoekpaal

Op de kruising Koningsweg-Deelenseweg staat een prachtige hoekpaal (5). Jammer genoeg is dit exemplaar verplaatst bij de reconstructie van het kruispunt. Deze 'geschiedvervalsing' is duidelijk door de oorspronkelijk plek in het asfalt van het fietspad (5). Deze hoekpaal is vrijwel identiek aan die op de gemeentewerf.

De Deelenseweg vormt de westelijke grens van het voormalig jachtterritorium van de baron. Het is een lange kaarsrechte grens die onder de A12 door loopt naar de Schelmseweg. Het laatste stukje loopt rechtdoor, over de huidige parkeerweg van Burgers' Zoo. De oversteek op de Schelmseweg is vrij onherkenbaar.

Kenmerken

In de bosstrook evenwijdig aan de Wolflaan (Cranevelt) zijn weer herkenbare elementen te vinden. Zoals beukenlanen die op een grenssituatie duiden. En een stomp (6) en een paal (7). De laatste paal van de westelijke grens staat bij het bladgat van park Sonsbeek (8), ter hoogte van de Parkweg tussen Spiegelvijver en Grote Vijver. Zie elders in dit nummer ook het verhaal over de afgegraven leemkuil, waardoor het bladgat ontstond.

Het zou mooi zijn als er meer jachtpalen ontdekt worden. Elke paal of een overblijfsel ervan is immers een duidelijke aanwijzing waar de grens van het jachtgebied van Van Heeckeren gelopen heeft. Tot slot goed nieuws: het ziet ernaar uit dat de hoekpaal van de gemeentewerf op zijn oorspronkelijke plek aan de Koningsweg (4) terugkeert.

Paul Poelmans

Jaarvergadering Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem

De jaarvergadering van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem is dit keer op donderdag 21 maart in Molenplaats. Na de pauze is er een lezing van projectleider Alexander Godschalk van Sonsbeek 2020 over de vorderingen met de tentoonstelling van volgend jaar. Hij verraste vorig jaar herfst met een nieuw traject dat langs de westelijke rand van park Sonsbeek noordwaarts naar Kröller-Müller zal lopen.

De Vrienden onderhouden nauwe contacten met de organisatie van de expositie, ook al omdat Molenplaats in de route is opgenomen. (Zie ook elders Sonsbeek2020). Uit het jaarverslag over 2018 blijkt dat onze vereniging voortdurend betrokken is geweest bij de plannen voor reconstructie van de Apeldoornseweg. Van belang is onder meer de aanpassing van de driesprong ter hoogte van de Sonsbeekweg, waar zich een in- en uitgang van het park voor voetgangers bevindt.

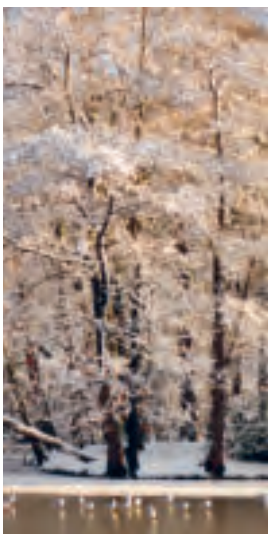
De manifestatie *Handen uit de mouwen* in november is zo'n succes geworden dat er een herhaling op komst is. Misschien dit jaar al en wellicht ook nog meerdere keren per jaar. Van het bestuur treden af Niels Wildering, Simon van den Bergh en Annemarie van Velzen. Voorgedragen voor benoeming worden Henk Eenink, Renée Koning en Anne Marie van Lanen. Eenink is kandidaat voor het penningmeesterschap. Van Lanen is tevens voorzitter van de Stichting Molenplaats.

Afwisseling in Sonsbeek

Marco Derksen (1964) is oprichter en partner van Marketingfacts en strategisch adviesbureau Upstream. Hij houdt zich al ruim 20 jaar bezig met digitale technologie, innovatie en media. Derksen zegt dat hij organisaties inspireert, adviseert en begeleidt naar de nieuwe netwerksamenleving. Marco woont sinds de jaren '80 in de Arnhemse wijk Alteveer. De parken Sonsbeek en Zypendaal ziet hij als zijn voortuin en de Veluwe als zijn de achtertuin. Hij neemt tijdens zijn wandelingen door de parken altijd zijn camera mee. Dit heeft een verzameling foto's opgeleverd met diverse invalshoeken: jaargetijden, mensen en activiteiten in het park. Derksen vindt Park Sonsbeek een van de mooiste parken van Nederland. Wat hem aanspreekt zijn de mooie doorkijkjes, de vloeiend verlopende lijnen en de glooiingen, net als de afwisseling van bomen en gazons en van open en dicht. Zijn foto's vertellen dit verhaal, maar dit keer in de winter. Zijn directe band met het park Sonsbeek is op dit moment Media Villa Arnhem in de Stadsvilla. Hier is een maandelijkse bijeenkomst voor marketingmensen over toekomstverwachtingen omtrent wisselende onderwerpen. Zijn grote wens is om uit de vele foto's die hij gemaakt heeft een expositie samen te stellen en die op een locatie in park Sonsbeek te laten zien.

Een droog jaar en toch genoeg water in Sonsbeek en Zypendaal

Het watersysteem van de parken verklaard

'When the well is dry, we know the worth of water', is een bekend citaat van de Amerikaanse wetenschapper, uitvinder en politicus Benjamin Franklin (1705-1790). Voor Sonsbeek en Zypendaal zou het droogvallen van de bronnen en sprengkoppen van de Sint Jansbeek grote gevolgen hebben: geen vijvers, geen watervallen, geen watervogels, geen stromend water, geen watermolens, geen drassige, bloemrijke graslanden. Hoe zit het watersysteem van de parken eigenlijk in elkaar?

In de hete, droge zomer van 2018 werd de watervoorziening van Sonsbeek en Zypendaal flink op de proef gesteld. Maar volgens Jeroen Glissenaar (parkbeheerder) en Kees Hin (hoofd bossen van parken van de gemeente Arnhem) hebben de parken zich goed door de droogte heen geslagen.

Glissenaar: "Ze hebben geen merkbare, blijvende schade opgelopen. De rododendrons klaptten hun blad naar binnen, de eiken en beuken lieten hun vruchten eerder vallen en het gras bij de Witte Villa vergeelde. Maar toen het daarna een beetje ging regenen, kwam er ineens een groei-explosie, een soort clash van jaargetijden; de herfst kondigde zich aan en tegelijk was er een tweede lente met nieuwe bloei. Maar... over echte schade kun je nu nog niets zeggen. En wat er gebeurt als we meer van deze zomers achter elkaar krijgen, weten we al helemaal niet."

Constante aanvoer

Kees Hin wijst op de verrassend constante aanvoer van water: "Dat kon je mooi zien aan de watervallen.

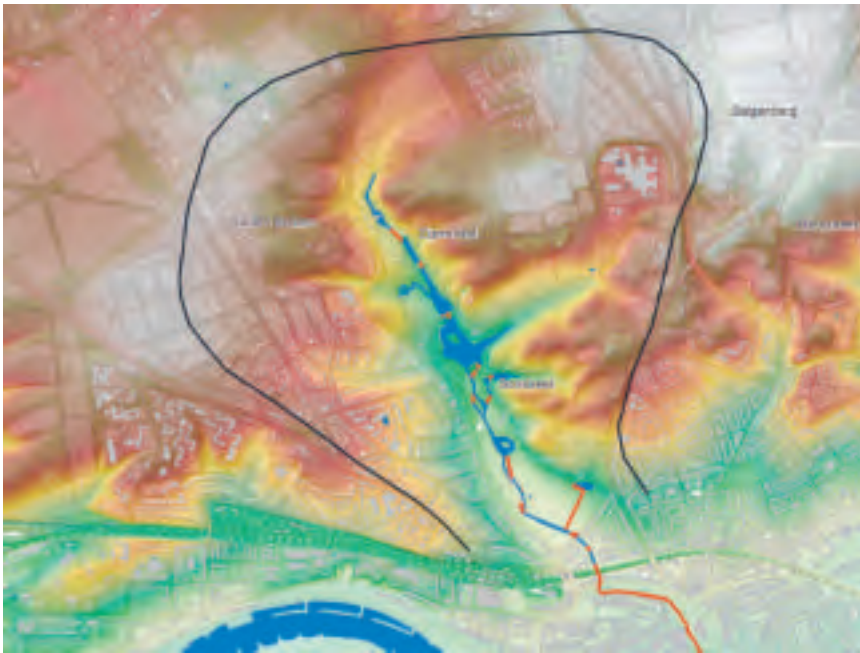
Dagzomend water in Sonsbeek. Foto: Henk Donkers

Die vielen niet droog, er bleef een flinke stroom water naar beneden kletteren. Dat komt doordat de beek niet gevoed wordt door de regen van één jaar, maar door het grondwater dat in de afgelopen tientallen tot honderden jaren op de Veluwe gevallen is."

Het beheer van het water in de parken ligt sinds 1997 in handen van Waterschap Rijn & IJssel. Hydroloog Ilmar Kelderman en waterbeheerder Jan Bosch zijn erbij betrokken. Kelderman: "Op het Veluwemassief valt veel regen. Die zakt door de zandige bodem snel de grond in tot aan het grondwater. Dat stroomt door de druk langzaam naar de randen. Daar komt het water na tientallen tot honderden jaren weer tevoorschijn in bronnetjes.

Dagzoomplekken

In Sonsbeek zijn een aantal van die zogenaamde dagzoomplekken. Uit die bronnetjes ontstaan stroompjes die in de Jansbeek uitkomen. Voor extra water in de beek om de watermolens te laten draaien zijn vroeger sprengen gegraven. Zo'n spreng tapt grondwater af dat anders verder naar beneden naar buiten zou treden. In Sonsbeek/Zypendaal zijn vier sprengen." Met het grondwater dat de beken voedt, is nog iets bijzonders aan de hand. Bosch: "Het grondwater zit op de Veluwe vaak tientallen meters diep. Maar doordat er klei- en leemlagen in de ondergrond zitten, kan neerslag niet overal tot het echte grondwater wegzakken. Het wordt tegengehouden door de slecht doorlatende klei- en leemlagen.

Stroomgebied Sint Jansbeek. Kaart: Ilmar Kelderman, Waterschap Rijn & IJssel

Hierdoor ontstaan zogenaamde schijngrondwaterspiegels. Die liggen hoger dan de echte grondwaterspiegels. In het stroomgebied van de Jansbeek zijn de slecht doorlatende lagen opgestuwd door het ijs. Over die klei- en leemlagen stroomt het grondwater naar de beek. Soms staan de kleilagen recht op en houden ze het grondwater tegen. Dan spreken we van kleischotten. Die houden water tegen; ervoor krijg je dan extra natte plekken. Hoe die klei- en leemlagen precies lopen weten we niet.”

Plan leemlagen

De natuurlijke voeding van de bronnen en sprengen loopt gevaar als de klei- en leemlagen aangetast zouden worden. Dan functioneren de schijngrondwaterspiegels niet meer en zakt het regenwater te ver weg. Kelderman kent voorbeelden van bronnen en sprengen die hierdoor droogvielen. Om dat te voorkomen heeft Arnhem in 2015 een Bestemmingsplan Leemlagen vastgesteld. Aanvragen voor werkzaamheden als de bouw

van ondergrondse parkeergarages, boringen voor waterwinning, bouwputbemaling, diepliggende rioleringen of systemen voor warmte-koudeopslag kunnen op basis daarvan geweigerd worden. Het bestemmingsplan geldt voor het hele stroomgebied van de Sint Jansbeek. Gelukkig ligt het grootste deel van het stroomgebied in Sonsbeek,

Zypendaal en Gulden Bodem. Dat zijn beschermde parken. De kans dat de klei- en leemlagen daar verstoord worden door bouwwerkzaamheden is klein en door de afwezigheid van verharding kan er genoeg regenwater de grond in zakken.

Verharding

In de woonwijken rond de parken ligt dat anders. Door de verharding (huizen, tuinen, straten, pleinen, parkeerplaatsen) infiltreert het regenwater hier moeilijker. Het wordt afgevoerd via het riool. Daardoor wordt het grondwater minder aangevuld en lopen de beken voeding mis. Een remedie daartegen is afkoppeling. Huizen voeren hun regenwater dan niet meer af via de riolering, maar infiltreren het op eigen terrein, bijvoorbeeld via een infiltratiekoffer. Ook water in de openbare ruimte kan worden afgekoppeld. Het regenwater kan dan infiltreren via een infiltratieriool of -putten zoals in de Burgemeesterswijk. Of het kan via een regenwaterriool worden afgevoerd naar infiltratieputten zoals gebeurd is bij Cranevelt (infiltratieweide in Zypendaal voorbij de sprengkop van de Jansbeek) en Rijnstate (infiltratie in wadi's langs de Parkweg bij Sonsbeek).

Henk Donkers

't Gilde leert je de stad kennen

De organisatie 't Gilde verzorgt onder leiding van gidsen rondleidingen door Arnhem. De gidsen zijn allen vrijwilliger en ze verzorgen de wandelingen vanuit hun passie voor de stad, zijn geschiedenis en het moois dat de stad te bieden heeft. Wandelend door het centrum of een van de wijken vertellen ze over de geschiedenis, bekende en onbekende personen, gebouwen, bijzondere gebeurtenissen en meer wat het weten waard is. Soms worden gebouwen van binnen bekeken of wordt de stad van bovenaf beschouwd. Bijvoorbeeld vanaf de toren van de Eusebiuskerk of het dakterras van Rozet. Soms leidt de wandeling naar het Middeleeuws Arnhem dat vooral verborgen ligt in de historische kelders.

Meer informatie over 't Gilde op de website www.wandeleninarnhem.nl

Giften en schenkingen

De Vereniging Vrienden van Sonsbeek heeft de status van CANBI-instelling. CANBI betekent Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling. Dat houdt in dat er zowel voor de vereniging als voor u interessante fiscale voordelen bestaan als u gedurende een periode van vijf jaar een bedrag schenkt of de vereniging mee laat delen uit een nalatenschap. Dat moet dan wel volgens de regels van de Belastingdienst.

Voorbeeld: een vriend van Sonsbeek heeft de vereniging zo hoog zitten dat hij jaarlijks een gift van 100 euro overmaakt naar de penningmeester. Legt deze vriend dit voor een periode van vijf jaar zwart op wit vast op een door de penningmeester en zelf ondertekend exemplaar dan mag hij van de fiscus gedurende deze periode jaarlijks een bedrag van 125 euro als aftrek/gift opvoeren. Voor de vereniging is het voordeel dat er geen schenkbelasting hoeft te worden betaald.

De vereniging Vrienden van Sonsbeek kan van het geld interessante en waardevolle projecten aanpakken of daar een bijdrage aan leveren. Voorbeelden: de restauraties van de ijskelder en het waterrad van de Begijnmolen, de Jakobsladder in onze eigen Watermolen, parasols op het vlot in de Grote Vijver en nieuwe bomen langs de Jansbeek in de De la Reystraat.

U kunt de regeling (laten) beëindigen als u komt te overlijden, werkloos of arbeidsongeschikt raakt, de vereniging failliet gaat of als de Vereniging Vrienden de CANBI-status kwijtraakt.

Voor nadere inlichtingen www.sonsbeek.nl onder Informatie.

Visie parken beetje aanpassen

Wethouder Bouwkamp: actualiseren moet genoeg zijn

Er komt geen nieuwe beheervisie voor Sonsbeek en de andere parken. Wel wordt het tien jaar oude document van de gemeente aangepast aan de ontwikkelingen die zich sindsdien hebben voorgedaan. Want: 'Hoe ouder de parken worden, hoe kwetsbaarder ze zijn'.

Die boodschap bracht wethouder Cathelijne Bouwkamp op 19 februari mee tijdens een kennismakingsbezoek aan het bestuur van de Vrienden van Sonsbeek. Sommige partijen die bemoeienissen hebben met het park, zoals het Gelders Genootschap, spraken eerder de wens uit dat het na tien jaar tijd wordt om gezien de snelle ontwikkelingen het beheer opnieuw te omschrijven. Dat zou dan in een nieuw document moeten worden meegenomen. Maar Bouwkamp wees dat idee van de hand. Ze heeft de informatie dat met de bestaande visie nog goed te werken valt. Parkbeheerder Jeroen Glissenaar, man van de praktijk, beaamde dat trouwens.

Zuchtend park

Ook het evenementenbeleid kwam bij het bezoek aan het bestuur kort ter sprake. De enquête van de gemeente – zie elders in dit Bulletin – is alweer een tijd klaar en er wordt nu gewerkt aan een concept voor een gloednieuw document waar organisatoren van activiteiten en evenementen zich aan moeten houden. Bouwkamp is zich ervan bewust dat 'het park af en toe zucht onder het plezier van gebruikers', maar dat is voor haar geen reden om een streep door de huidige gang van zaken te zetten.

Wel wordt bekeken of bijvoorbeeld park Zypendaal de druk op Sonsbeek kan verminderen. Tot nog toe ligt er tussen de parken Sonsbeek en

Zypendaal een grens als het om evenementen en activiteiten gaat. Vrij veel deelnemers aan de enquête van de gemeente gaven trouwens als een van hun voorkeuren voor evenementen als alternatief het aan Sonsbeek grenzend park.

Meer toezicht

Vanuit het bestuur werd bij de wethouder de wens op tafel gelegd om meer toezicht op het parkbezoek te houden tijdens weekenden en drukke manifestaties. Afgelopen zomer zijn vervelende ervaringen opgedaan met bezoek in de late avond aan de Steile Tuin en naast Molenplaats. Bouwkamp zei dat zij niet meer toezicht kon toezeggen omdat de categorie personeel die ervoor moet zorgen schaars is en het centrum van de stad prioriteit heeft. Wel brengt ze de wens van de Vrienden van Sonsbeek in bij haar collega's van B en W. Ze pleitte voor het treffen van voorzieningen waardoor jongeren die in het park belanden hun rommel makkelijker kwijt kunnen. "Jonge mensen nemen geen lege bierflesjes mee naar huis. Dan moeten ze wel de kans hebben om zich een beetje behoorlijk te gedragen", vond de wethouder die zelf kinderen heeft van een leeftijd dat ze 's avonds soms op stap gaan. Voorzitter Margreet van Gastel vestigde nadrukkelijk de aandacht op het feit dat de resultaten van de enquête van de gemeente over het evenementenbeleid al een tijd her en der in de stad bekend zijn terwijl de Vrienden van Sonsbeek nog nergens van afweten. Ze hoopte dat de wethouder op het stadhuis aandringt op een betere communicatie met de Vrienden.

Rob van Otterloo

Een jaar 'nieuwe' Jansbeek levert boekje en leporello op

Zaterdag 8 december 2018 was het precies een jaar geleden dat het bovengrondse deel van de nieuw aangelegde Jansbeek in de binnenstad van Arnhem in een sneeuwstorm 'officieel' begon te stromen. Die eerste verjaardag werd op dezelfde datum in 2019 gevierd met de presentatie van twee bijzondere publicaties: een boekje en een leporello.

Vrijwilligers van Molenplaats Sonsbeek maakten een uitvouwbare plattegrond, een 'leporello', van de hele Sint Jansbeek. Van de bronnen in de parken tot en met het nieuwe deel in de binnenstad dat uitmondt in de Rijn. In zakformaat is de plattegrond 10x15 centimeter groot, uitgevouwen meet hij 83x30 centimeter. Het ontwerp is ontleend aan de plattegrond van de drie parken en ontworpen door Geraldine Ladders, de 'huisvormgeefster' van Molenplaats. Op de achterkant zijn de hoogtenpunten van de beek weergegeven in foto's en tekst.

Op de bewuste zaterdagmiddag werd in Molenplaats het eerste exemplaar van de leporello overhandigd aan wethouder van cultuur Hans de Vroome. En de meer dan 60 genodigden die bij de presentatie in Molenplaats aanwezig waren, wandelden erna onder leiding van een aantal Gildegidsen langs de beek naar boekhandel Het Colofon in de Bakkerstraat. Daar werd het boek "Sint Jansbeek, levensader van een stad" gepresenteerd.

Geschiedenis

In een uitvoerig overzicht schetst oud-voorzitter van de stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek Jan Vierdag in het boekje vijftien eeuwen geschiedenis van de Jansbeek. Daar aan die beek werd al in de 6e

Jan Vierdag spreekt in Het Colofon over zijn bijdrage aan het nieuwe boekje over de Jansbeek. Op de achtergrond Walter Jansen. Foto: Jos Zwaan

eeuw een nederzetting gesticht. Ooit stonden er tien (beschreven en op kaart aangegeven) graan-, papier- en runmolens langs. Op de oudste kaart van Arnhem werd halverwege de 16e eeuw de beek vanaf de bron ingetekend. Wie het origineel wil zien, moet naar Madrid.

Tot het midden van de 19e eeuw kenden we geen Beekstraat en Oeverstraat maar Op de Beecken omdat veel huizen voor een deel boven de beek waren gebouwd. Ooit werd het water omdat het zo schoon was, gebruikt door talloze bedrijfjes langs de Molenbeek. Dat veranderde omdat er steeds meer troep in werd geloosd en een open riool ontstond. Eind 19e eeuw werd de beek gedempt en rond het centrum geleid. Nu ligt een deel in de binnenstad weer open en bloot te glinsteren en er zijn plannen om nog meer beek naar de oppervlakte te halen.

Ook foto's

Het boekje telt 79 pagina's, waaronder een verzameling foto's die een beeld geven van de aanleg van het nieuwe gedeelte. Landschapsarchitect Theo

Reesink van Buro Poelmans Reesink geeft een inkijkje in het ontwerpproces. Uitgever Walter Jansen bood in Het Colofon ook het boekje aan de wethouder aan. De 'nieuwe' beek heeft inmiddels de Gelderse Prijs voor Ruimtelijke kwaliteit 2018 gewonnen.

Leporello en boek zijn onder andere te koop bij Molenplaats Sonsbeek en boekhandel Het Colofon. De plattegrond kost 1,50 euro, het boek 14,90 euro.

*Een leporello of harmonicaboek is een drukwerk dat in meerdere slagen zigzag is gevouwen. Dat kan variëren van enkele tot tientallen vouwen. Het drukwerk wordt gebruikt voor reclamefolders en kaarten in reliëf, zoals rivierkaarten van de Rijn. Soms hebben ze wel een lengte van 2 meter. Het woord leporello is een eponiem van de naam van de knecht van Don Giovanni uit de gelijknamige opera die de lijst van minnaressen van Giovanni in een boekje bijhield. (zie ook Wikipedia)

Leeuwenkuil is een leemkuil

Met boswachter Jeroen Glissenaar naar het bladgat

In de meest zuidelijke hoek van park Zypendaal, grenzend aan de Parkweg en naast de Spiegelvijver aan de ene en huis Dalzicht aan de andere kant, bestaat een ruimte die met wat fantasie qua vorm lijkt op een buitentheater. De plek staat bekend als het 'bladgat'. Waar komt die benaming eigenlijk vandaan? We nemen er een kijkje met boswachter Jeroen Glissenaar.

Het gat is eigenlijk een enorme kuil. Dat komt doordat er in het verleden makkelijk leem kon worden afgegraven. Dit materiaal werd gebruikt bij de aanleg van wegen en de bouw van met name woningen. Tot ongeveer 1900 werd hier leem gewonnen. De 'leemkuil' dus, door Arnhemmers in de volksmond aanvankelijk verbasterd tot 'leeuwenkuil'. Je zou je voor kunnen stellen dat in die tijd, ruim een eeuw geleden, de tijd van het theehuis, de dansmiddagen en de verlichting met kleurige lampjes tegen het vallen van de avond de leeuwenkuil zijn naam te danken zou kunnen hebben aan spannende ontmoetingen op deze plek. Maar dat is niet meer dan een fantasietje van uw schrijver. Na het stoppen van de leemaafgravingen is de plek door het bosbeheer vanaf ongeveer 1910 tot om en nabij 1980 gebruikt als locatie voor bladafval uit de stad. Sindsdien is de betiteling 'leeuwenkuil' langzaam verdwenen en heeft die plaats gemaakt voor het minder romantische 'bladgat'.

Ladingen compost

Ongeveer 25 jaar geleden nam de afdeling bossen van de gemeente de Arnhemse parken zelf in beheer. Het toenmalig hoofd van de afdeling meende dat het bladgat leeg gemaakt moest worden en de locatie opgeruimd. Er werden 34 vrachtwagenladingen compost afgevoerd om er de kuil van te maken die nu op de foto te zien is.

Aanvankelijk werd de plek gebruikt voor gemeentelijke opslag van het parkbeheer (denk aan tegels, (reserve) banken en dergelijke). Ook werden er afgedankte spullen 'gedumpt'. Ongeveer acht jaar geleden werd besloten dat het tijd was voor een nieuwe schoonmaakbeurt. Nu liggen er alleen nog wat natuurstenen (granieten) stoepbanden, een enkele reservebank en een kleine container met materiaal voor gebruik bij evenementen.

Hergebruik

De stoepbanden die nog over zijn, vormen ongeveer 10 procent van de oorspronkelijke hoeveelheid. Ze zijn uit de binnenstad afgevoerd toen die autovrij werd gemaakt en heringericht. Het overgrote deel is weer hergebruikt in de stad. De toegang is verhard met bakstenen (Waalstjes) en de zijkanten van de doorgang zijn versterkt met stenen en blokken die gebruikt werden bij de bouw van de Eusebiuskerk.

Bladafval gaat tegenwoordig direct naar composteerbedrijven. De locatie heeft tijdens de vorige tentoonstelling in Sonsbeek nog dienst gedaan als tijdelijke werkplaats voor kunstenaars. En dat gebeurt in 2020 opnieuw.

Munitietrein

Tot slot een duik in de geschiedenis. De Duitsers gebruikten de kuil in de Tweede Wereldoorlog als munitie-opslagplaats voor afweergeschut. Er werd zelfs een tunnel gegraven waardoor een treintje ging lopen voor de verplaatsing van munitie. Een merkwaardig idee als je weet dat er in Dalzicht, pal naast en boven de kuil, een stuk of dertig evacuees uit Arnhem waren ondergebracht ten tijde van de Slag om Arnhem. Een gevaarlijke plek met al die Duitse militairen en met het munitietreintje zelfs een voor de hand liggend doelwit voor bombardementen. Maar direct na de oorlog onthulde een Brits officier dat de geallieerden geïnformeerd waren over het verblijf van burgers in Dalzicht. Daarmee was verklaard waarom het gebouw tijdens het oorlogsgeweld gespaard is gebleven.

Huig Velders

'Goedemorgen meneer'

Albert & Sonsbeek

Als ik op het platte dak van ons huis sta, kan ik Park Sonsbeek zien. Op dit dak liggen zonnepanelen die ons op jaarbasis behoorlijk wat elektriciteit leveren. Met het plezierige effect dat wij in de voorgaande periode een deel van de investering hebben terugverdiend. We leveren zo onze bijdrage aan de energietransitie. Die is noodzakelijk nu de gasvelden in de provincie Groningen op termijn gesloten worden in de strijd tegen aardbevingen en verzakking van panden. En we helpen op piepkleine schaal mee het milieu en klimaat weer op orde te krijgen. Ons dak is vanuit dit perspectief een win-, win-, winsituatie.

Sint Jansbeek

Park Sonsbeek zien vanaf ons dak is één ding. Te voet vanaf ons huis heb ik pakweg binnen 9 minuten de Sint Jansbeek bereikt. De mooie beek met haar krachtige geschiedenis duidt aan de rand van het park onder de stad om in het centrum als kleine

kanaaltjes weer zichtbaar te worden. De kanaaltjes heten in de stad ook 'Jansbeek'. Deze typering kan met recht de verbeelding aan de macht genoemd worden.

Gitaar

Onlangs werd ik wandelend in Sonsbeek aangesproken door een jongeman met een gitaarkoffer. 'Goede morgen meneer. Mag ik u een onbescheiden vraag stellen? Ik ben namelijk momenteel dakloos en heb 4 euro nodig voor de nachtopvang'. Ik keek naar de zachte uitdrukking op zijn gezicht. 'Als het zomer zou zijn kon ik hier tussen de bosjes slapen. Maar daar is het nu te koud en te nat voor', vervolgde hij.

Biljet

Zonder met mezelf in gesprek te gaan, pakte ik mijn portemonnee, zag alleen een biljet van 10 euro en gaf dat aan hem. Hij nam het voorzichtig aan en wees op zijn gitaarkoffer en zei:

'Voor de zes euro die ik overhoud, koop ik een nieuwe snaar voor mijn gitaar. Want die is kapot. In de zomer gaat u mij in het park zien meneer. En dan ga ik speciaal voor u spelen en zingen en geld ophalen'. Ik verheug me nu al op de zomer, in de wetenschap dat het eerst nog lente gaat worden.

Albert Van Der Weide

Bankje voor oud-voorzitter

Na zes jaar bezielend voorzitterschap van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem is aan Edzard Gelderman een bank aangeboden in het Sonsbeekpark. In overleg met hem is gekozen voor een plek die hem zeer dierbaar is: naast de Zwanenbrug met uitzicht op de Theepit (het oorspronkelijke Huis Sonsbeek). Samen met zijn partner Dirk Gaasbeek heeft Edzard er destijds zorg voor gedragen dat hier lime-stone vazen werden geplaatst en een klok werd aangebracht in de dakkapel. De bank werd door voorzitter Margreet van Gastel op 22 november aangeboden. Bij die gelegenheid vervulde boswachter Jeroen Glissenaar met een knipoog een stille wens van Edzard: een huis in het park. Op de foto zien we Edzard op zijn nieuwe bank net na de onthulling, samen met zijn nieuwe 'woning'. Dirk overleed te jong in 2018. De verbondenheid van Edzard Gelderman en Dirk Gaasbeek met ons park wordt gemarkeerd door de vermelding van beider naam op de bank.

Roel van Dijk

Ook de achterkant is mooi

Op dinsdag 19 januari 1904 stuurde Aaltje een prentbriefkaart van de Witte Watermolen, met schuur en hooiberg, aan *Freule A.J. Mollerus, Velperweg 18 Alhier*. Dat 'Alhier' Arnhem betekent, is te zien aan het poststempel. Ook toen al nestelden er zwanen bij de molen. Kent iemand de familie op de foto?

Rectificatie: Luuk Broer liet weten dat het witte huis op de hoek van de Sonsbeekweg en de De la Reijstraat pas na de Tweede Wereldoorlog, in 1946, is afgebroken.

En Annie van Silfhout, weduwe van molenaar Piet van Silfhout, wist dat de koeien op de foto niet alleen van boer Jansen waren maar ook van andere boeren in de buurt.

Colofon

Het Bulletin VVS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en van Molenplaats/Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054. Oplage 800 stuks.

Redactie:

Rob van Otterloo,
r.vanotterloo@xs4all.nl
 Paul Poelmans,
p.poelmans@poelmansreesink.nl
 Gerard Herbers,
pers@molenplaats.nl

Vormgeving en druk:

Coers & Roest
 grafische producties BV, Arnhem

Verschenen nummers vindt u op de website www.sonsbeek.nl

Vrienden van Sonsbeek

Retour afzender/adreswijziging

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Het correcte adres is:

Naam:

Straat:

Postcode:

Plaats:

Reden retourzending:

